



Lakineuvonnan näkökulma: kehitysvammaisten lasten perusopetuksen haasteita

Perusopetuksen iltapäivä & ilta,
Tampere 20.11.2017

Tanja Salisma, lakimies,
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry





Tukiliiton neuvontapalvelut ja perusopetus

- Kysymyksiä tulee niin puhelimitse, sähköpostitse, somessa kuin kasvokkainkin lakineuvonnan työntekijöille (lakimies ja lakineuvoja) sekä myös muille liiton työntekijöille kuten aluekoordinaattoreille
- Yhteydenottajilta ei kysytä eikä edellytetä kehitysvamma- tms. diagnoosia, mutta lapsella on yleensä erityisen tuen päätös tai ainakin tarve sille sekä usein pidennetty oppivelvollisuus myönnettynä tai suunnitteilla
- Reilu sata perusopetuskysymystä vuodessa; määrä pysynyt melko vakiona



Oikeus saada opetusta

- Ei aina toteudu esimerkiksi laitosten osalta (liian vähän opetustunteja/-päiviä; laitokseen myös yhä joudutaan koulunkäynnin haasteiden vuoksi ("koulukuntoisuus"); vrt. Kehas-periaatepäätökset ja laitosten purku v. 2020 mennessä)
- Saatetaan lähteä siitä, ettei lapsi voi oppia juuri mitään
- Vapautetaan lapsi liian helposti joidenkin aineiden opiskelemisesta eli yksilöllistetään liikaa, vaikka esim. oikeilla apuvälineillä voisi omalla tavallaan osallistua
- Vammaista lasta opettaa toisinaan lähes täysin vain avustaja
- Joskus vanhemmat kokevat, että heidät käytännössä pakotetaan ottamaan lapsi kotiopetukseen (esim. omasta kunnasta tai lähikunnista ei pystytä osoittamaan paikkaa, jossa lapsi voisi tosiasiasa käydä koulua; ml. myös sisäilmahaasteet)
- Vammaisten lasten perusopetus, sen taso ja järjestämistapa ja -paikka ovat kuitenkin olennaisia perusosasia tiellä yhteiskunnassa yhdenvertaiseksi ja mielekäästä oman näköistä elämää eläväksi aikuiseksi kansalaiseksi



Opetuksen järjestämispaikka

- Inkluisio (joka on eri asia kuin integraatio!) ei läheskään aina toteudu, vaan lapsi osoitetaan usein kauempana kotoa sijaitsevaan erityiskouluun tai -luokkaan vastoin omaa ja perheen toivetta sekä mahdollisia asiantuntijoiden lausuntoja → ongelmallista kv. ihmisoikeussopimusten sekä monien oppimista ja syrjäytymistä koskevien tutkimusten valossa
- Jos lähikoulun normiluokkaan pääsee, sinne ei välttämättä saa riittävää tukea, esimerkiksi henkilökohtaista avustajaa (tai ryhmäavustajia ei ole tarpeeksi)
 - inklusiota käytetään jopa säästökeinona
- Opetusryhmät ovat oppilaiden tarpeet (ja välillä myös säädökset!) huomioiden liian suuria ja/tai henkilöstöresursseja on liian vähän tai heiltä puuttuu osaamista
- Opetustilat tai koulujen pihat välineineen eivät ole esteettömiä tai muuten vammaiselle oppilaalle soveltuvia, eikä korvaavia ratkaisuja ole järjestetty
- Tavalliseen yläkouluun tai yläkoululuokkaan on erityisen vaikea päästä (ja myös tie toiselle asteelle on usein kivinen...)



Matkat ja kuljetukset

- Koulukuljetukset, joilla vammaiset lapset (liian?) usein kulkevat, ovat kuntien säästöpainneiden kohteina → koulumatka-ajat ruuhka-Suomessakin monesti lähellä lain huomattavan pitkiä maksimiaikoja ja kuljetusten toteutuksessa on myös haasteita
- Toisaalta joskus kuljetusta ei myönnetä, vaikka sen tarve olisi ilmeinen, eli matka on liian vaikea/vaarallinen
- Haasteita on myös saattajan saamisessa koulumatkalle tarvittaessa (esim. vaikea epilepsia, hankalaa pysyä turvallisessa asennossa), tututaksin käyttöoikeudessa, yksinkulkuoikeudessa (jos yhteiskuljetukset eivät toimi, esim. haastavan käytöksen johdosta) ja vuoroasujien kuljetuksissa
- Lähikouluun voisi usein opetella kävelemään tai pyöräilemään, mikä monesti ainakin pidemmällä aikavälillä edistäisi kehitystä ja parantaisi toimintakykyä – ja saattaisi olla myös sosiaalisesti parempi vaihtoehto



Muita perusopetuksen haasteita

- Perusopetuksen maksuttomuus ja yhdenvertainen oikeus saada opetusta ja osallistua eivät toteudu, jos ei esim. pääse retkelle tai uintitunnille, koska erityisjärjestelyt olisivat liian kalliita ja/tai hankalia
- Opetuksen julkisuus / oppilaiden yksityisyydensuoja
- Perusoikeuksien rajoittaminen mm. vammasta johtuvan haastavan käyttäytymisen vuoksi
 - POL 36 b §: vain rehtori tai opettaja voi käyttää välttämättömiä voimakeinoja häiritsevän ja turvallisuutta vaarantavan oppilaan opetus- ym. Koulun tilasta
- Vahingonkorvauskysymykset
 - Vastaako oppilas, vanhempi, opettaja, koulu/kunta vai vahingonkärsijä, kun oppilas vamman vuoksi käyttäytyy niin, että siitä aiheutuu vahinkoa toiselle oppilaalle, opetuksen järjestäjälle tai ulkopuoliselle



Aamu- ja iltapäivätoiminta

- Välillä vaikeuksia päästä mukaan oman koulun yleiseen toimintaan tai ainakaan saada siellä tarvitsemaansa avustamista; vrt. lakisääteiset toiminnan tavoitteet sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet
- Ei välttämättä suostuta kirjaamaan toimintaa erityishuolto-ohjelmaan eli järjestämään sitä maksuttomana erityishuoltona, vaikka oikeuskäytännön mukaan selkeästi tulisi siinä vaiheessa toimia näin, kun muut lapset eivät enää ikänsä puolesta tarvitse tai edes saa toimintaa
- Kuljetukset toimintaan ja sieltä kotiin ovat joskus ongelmallisia (laki edellyttää sen huomioimista, että olisi mahdollisuus käyttää koulumatkaetuutta → kuinka velvoittavaa?)
- Toiminnan laadussa ja esim. tiloissa saattaa olla haasteita ja toiminta-ajoissa yhä enemmän rajoitteita
- Yksilölliset ratkaisut (esim. sama avustaja koulupäivän ja iltapäivän) voisivat monesti olla toimivia, mutta näitä ei esim. taloudellisista syistä tai yhteistyön haasteista johtuen tehdä



Oikeusturvahaasteita

- Kunnassa saatetaan antaa kehitysvammaisille lapsille koulun alkaessa valittavaksi vain ”erityisiä” vaihtoehtoja
- Ei aina juuri vaikutusmahdollisuuksia siihen, miten pidennetty oppivelvollisuus järjestetään, eikä riittävästi tai oikeaa tietoa vaihtoehtoista
- Erityisen tuen päätöksiä tehdessä ei läheskään aina menetellä lain mukaisesti, esim. vanhempien ja etenkin lapsen osallistamisen osalta; vrt. lapsen edun ensisijaisuus
- Esim. avustajasta tai apuvälineestä ei aina pyynnöstäkään saa muutoksenhakukelpoista päätöstä
- Muutoksenhakuosoituksissa on usein virheitä
- Koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden saati perheiden näkemyksille annetaan liian vähän merkitystä
- Oikeusturvajärjestelmä on sekava → tarvittaisiin ”oppilasasiamies” tms. ”yksi luokku”?
- Jälkikäteistä oikeusturvaa saa usein ihan liian hitaasti



Ratkaisuja

- Koulutusten järjestäminen ym. tiedotus ammattilaisille ja niiden hyödyntäminen → vastuu kaikkien tasojen viranomaisilla ja viranhaltijoilla; yhteistyö olennaista
- Ammattilaisten oikea asenne: lähtökohtana tavoitella aina parhaiten lapsen edun mukaista ratkaisua
 - Tämä tarkoittaa YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan ratkaisua, joka parhaiten toteuttaa lapselle lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattuja oikeuksia (siis muitakin kuin vain opetukseen liittyviä!)
 - Myös perheiden näkemysten, tilanteiden, tarpeiden huomioimisessa olisi varmasti parannettavaa
- Lapsille ja perheille tietoon ja käyttöön mahdollisuuksia saada tietoa, apua ja vertaistukea esim. järjestöistä, mutta myös viranomaisten kautta
- Pidemmällä aikavälillä toiveissa myös parannuksia lakeihin (mm. oppivelvollisuusikää ylös) ja erityisesti niiden toimeenpanoon (mm. YK:n lapsen sekä vammaisten oikeuksien sopimukset ja uusi ops todellisuudeksi; LAPE, sote & hyte) sekä panostusta lapsi- ja asiakaslähtöiseen oikeusturvaan



Kiitos!

Tanja Salisma

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

lakineuvonta@tukiliitto.fi